

Spis treści

Słowo wstępne	13
Rozdział pierwszy	
Wychowanie w starożytności	15
1. Wychowanie helleńskie — ideał Kalokagathii	15
2. Wychowanie spartańskie	16
3. Wychowanie ateńskie	17
4. Grecka teoria i praktyka pedagogiczna	18
4.1. Grecy sofiści (nauczyciele mądrości)	18
4.2. Sokrates (470–399 p.n.e.)	19
4.3. Platon (428/427–348/347 p.n.e.)	20
4.4. Arystoteles ze Stagiry (384–322 p. n. e.)	22
5. Wychowanie w starożytnym Rzymie	24
5.1. Wychowanie w okresie republiki	25
5.2. Ideał wychowawczy i szkoła w okresie cesarstwa	26
6. Przedstawiciele rzymskiej dydaktyki i pedagogiki	28
6.1. Marek Tulliusz Cynceron (Marcus Tullius Cicero), (106–43 p.n.e.)	28
6.2. Lucius Annaeus Seneka, zwany Seneka Młodszy (ok. 4 p.n.e.–65 n.e.)	29
6.3. Marek Fabiusz Kwintylijan (Quintilianus), (35–95 n.e.)	30
7. Chrześcijaństwo wobec nauczania i wychowania	32
8. Pierwsi ojcowie Kościoła o wychowaniu	32
8.1. św. Hieronim (Hieronim ze Strydonu), (ok. 347–419/420)	32
8.2. św. Augustyn z Hippony (354–430)	33
Rozdział drugi	
Oświata i wychowanie w średniowieczu	37
1. Chrześcijaństwo a wychowanie	37
2. Wychowanie stanowe	38
3. Szkolnictwo średniowieczne w Europie	40
4. Szkolnictwo w późnym średniowieczu (XIV–XV wiek)	43
5. Polska szkoła w średniowieczu	44
6. Pierwsze uniwersytety europejskie	47
7. Powstanie i początki Akademii Krakowskiej (Uniwersytetu Jagiellońskiego)	50
7.1. Akademia Krakowska	50
7.2. Uniwersytet Jagielloński	52
8. Średniowieczna myśl i praktyka pedagogiczna	55
8.1. św. Benedykt z Nursji (ok. 480–ok. 547)	55

8.2. Karol Wielki, Karol I (<i>Carolus Magnus</i>), (747–814)	55
8.3. św. Tomasz z Akwinu (<i>San Tomaso d'Aquino</i>), (1224/25–1274)	57

Rozdział trzeci

Humanizm w wychowaniu (XV–XVII wiek)	60
1. Idee humanizmu	60
2. Humanistyczne modele szkolnictwa w XVI–XVII wieku	62
2.1. Szkoła parafialna dla ogółu	62
2.2. Szkoła średnia nowego typu	63
3. Europejska myśl pedagogiczna	68
3.1. Franciszek Petrarca (<i>Francesco Petrarca</i>), (1304–1374)	68
3.2. Vittorino de Feltre (<i>Vittore dei Ramboldini</i>), (1378–1446)	69
3.3. Erazm z Rotterdamu (Desiderius Erasmus Roterodamus), (właśc. — Gerhard Gerhards), (1469–1536)	70
3.4. św. Tomasz Morus (<i>Morus sir Thomas</i>), (1478–1535)	71
3.5. Marcin Luter (<i>Martin Luther</i>), (1483–1546)	72
3.6. Jan Ludwik Vives (<i>Ludovicus</i>), (1492–1540)	73
3.7. Filip Melanchton (właśc. Philipp Schwartzerd), (1497–1560)	76
3.8. Michał Eyquem de Montaigne (1533–1592)	76
4. Humanizm na gruncie polskiego wychowania	78
4.1. Szkolnictwo parafialne	78
4.2. Szkoły średnie	79
4.3. Ożywienie działalności Uniwersytetu Jagiellońskiego	81
4.4. Kolegium Lubrańskie (Akademia Lubrańskiego)	82
4.5. Akademia Wileńska	83
4.6. Akademia Zamoyska	84
4.7. Akademia Jezuicka we Lwowie	85
4.8. Szkolnictwo różnowiercze w Polsce	85
4.9. Uczni polscy doby Odrodzenia	88
4.10. Drukarstwo i renesansowy dorobek wydawniczy w Polsce	89
4.11. Pisma i głosy o wychowaniu	90
5. Polska myśl o wychowaniu	91
5.1. Andrzej Frycz Modrzewski (1503–1572)	91
5.2. Szymon Marycjusz z Pilzna (właśc. nazwisko — Kociołek), (1516–1574)	93
5.3. Erazm Glicznier-Skrzetuski ze Żnina (1535–1603)	94
5.4. Sebastian Petrycy z Pilzna (1554–1626)	94

Rozdział czwarty

Oświeceniowa myśl filozoficzna i pedagogiczna (XVII–XVIII w.)	98
1. Filozofia oświeceniowa i jej wpływ na wychowanie	98
2. Przedstawiciele Oświecenia o wychowaniu	101

2.1. Jan Ámos Komeński (niekiedy <i>Komenský</i> lub <i>Comenius</i>), (1592–1670)	101
2.2. John Locke (1632–1704)	103
2.3. Jan Jakub Rousseau (<i>Jean Jacques Rousseau</i>), (1712–1778)	105
2.4. Johannes Bernhard Basedow (1723–1790)	106
Rozdział piąty	
Reforma edukacji w Polsce w XVIII wieku	109
1. <i>Collegium Nobilium</i> Stanisława Konarskiego i reforma szkolnictwa pijarskiego	109
2. Szkoła rycerska	110
3. Dzieło Komisji Edukacji Narodowej (1773–1794)	111
3.1. Organizacja i skład osobowy	111
3.2. Szkolnictwo w czasach KEN	112
3.3. Poglądy na stan nauczycielski	116
3.4. Ocena dokonań KEN	116
4. Przedstawiciele myśli pedagogicznej	117
4.1. Stanisław Konarski (właśc. Hieronim Franciszek Konarski), (1700–1773)	117
4.2. Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823)	119
4.3. Grzegorz Piramowicz (1735–1801)	120
4.4. Onufry Kopczyński (właśc. Andrzej Kopczyński), (1735–1817)	120
4.5. Franciszek Bieliński (ok. 1740–1809)	121
4.6. Hugo Kollątaj (1750–1812)	121
Rozdział szósty	
XIX-wieczny liberalizm w wychowaniu. Narodziny pedagogiki naukowej	124
1. Sytuacja w wybranych krajach europejskich	124
2. Powstanie ochron	126
3. Seminaria nauczycielskie	126
4. Szkoły realne	127
5. Szkoły średnie	127
6. Uniwersytety	128
7. Myśl pedagogiczna	129
7.1. Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827)	129
7.2. Wilhelm Karl von Humboldt (1767–1835)	130
7.3. Robert Owen (1771–1858)	131
7.4. Johann Friedrich Herbart (1776–1841)	132
7.5. Friedrich Wilhelm August Froebel (1782–1852)	133
7.6. św. Jan Bosko (<i>Giovanni Melchiorre Bosco</i>), (1815–1888)	134
7.7. Herbert Spencer (1820–1903)	135

Rozdział siódmy	
Myśl pedagogiczna i oświata na ziemiach polskich pod zaborami	138
1. Zaborcy wobec potrzeb oświatowych Polaków.	
Walka o zachowanie polskości	138
2. Szkolnictwo w okresie Księstwa Warszawskiego (1807–1815) i Królestwa Kongresowego (1815–1830)	145
3. Szkolnictwo wyższe Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego do wybuchu powstania listopadowego w 1830 r.	147
4. Szkolnictwo w zaborze rosyjskim po upadku powstania listopadowego	148
5. Reforma oświaty Aleksandra Wielopolskiego z 1862 r.	151
6. Rusyfikacja szkolnictwa w Królestwie Polskim po upadku powstania styczniowego	152
7. Szkolnictwo handlowe w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku	154
8. Rozwój nowoczesnego ruchu pedagogicznego w drugiej połowie XIX wieku	155
9. XIX-wieczna myśl i praktyka pedagogiczna	156
9.1. Stanisław Kostka Potocki (1755–1821)	156
9.2. Stanisław Wawrzyniec Staszic (1755–1826)	156
9.3. Tadeusz Czacki (1765–1813)	157
9.4. Jędrzej Śniadecki (1768–1838)	159
9.5. Adam Jerzy Czartoryski (1770–1861)	159
9.6. Józef Dietl (1804–1878)	160
9.7. Karol Fryderyk Libelt (1807–1875)	161
9.8. Bronisław Ferdynand Trentowski (1808–1869)	161
9.9. Ewaryst Estkowski (1820–1856)	163
9.10. Henryk Wernic (1829–1905)	165
9.11. Henryk Jordan (1842–1907)	165
9.12. św. Brat Albert (właśc. Adam Chmielowski), (1845–1916)	166
9.13. Stanisław Prus-Szczepanowski (1846–1900)	166
9.14. Bolesław Prus (właśc. Aleksander Głowacki) (1847–1912)	167
9.15. Piotr Chmielowski (1848–1904)	168
9.16. Michał Hieronim Bobrzyński (1849–1935)	169
9.17. Aleksander Świętochowski (1849–1938)	169
9.18. Konrad Prószyński, pseud. Kazimierz Promyk (1851–1906)	170
10. Czasopiśmiennictwo pedagogiczne w XIX wieku	170
Rozdział ósmy	
Oświata i myśl pedagogiczna na przełomie wieków oraz w latach pierwszej wojny światowej	175
1. Tajne nauczanie i strajki szkolne	175
1.1. Zabór pruski	175

1.2. Zabór rosyjski	176
2. Szkolnictwo elementarne w Królestwie Polskim w latach wojny światowej	179
3. Myśl pedagogiczna i odrodzenie organizacji nauczycielskich	179
4. Odrodzenie uczelni wyższych w Warszawie	180
5. Ożywienie pozytywistycznej myśli pedagogicznej	181
5.1. Jan Władysław Dawid (1859–1914)	181
5.2. Stanisław Karpowicz (1864–1921)	182
6. Ożywienie czasopiśmiennictwa pedagogicznego	183

Rozdział dziewiąty

Światowa myśl pedagogiczna w XX wieku	186
1. Wybitni przedstawiciele myśli pedagogicznej i psychologicznej	186
1.1. Zygmunt Freud (1856–1939)	186
1.2. Robert Stephenson Smyth Baden-Powell (1857–1941)	187
1.3. John Dewey (1859–1952)	188
1.4. Maria Montessori (1870–1952)	189
1.5. Ovide Decroly (1871–1932)	190
1.6. Bertrand Russell (1872–1970)	190
1.7. Stanisław Szacki (1878–1934)	191
1.8. Helen Parkhurst (1887–1973)	192
1.9. Anton Siemionowicz Makarenko (1888–1939)	193
1.10. Celestyn Freinet (1896–1966)	193
1.11. Jean Piaget (1896–1980)	195
1.12. Erich Fromm (1900–1980)	195

Rozdział dziesiąty

Myśl pedagogiczna i edukacja w Drugiej Rzeczypospolitej (1918–1939)	198
1. Sejm Nauczycielski w 1919 r.	198
2. Ustrój i organizacja szkół	199
2.1. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	201
2.2. Szkolnictwo wyższe w latach 1918–1933	201
2.3. Ustawa o zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół powszechnych z 11 marca 1932 r.	202
2.4. Ustawa o szkołach akademickich z 15 marca 1933 r. Rozwój szkolnictwa wyższego	204
2.5. System szkolnictwa po wprowadzeniu ustawy jędrzejewiczowskiej	205
3. Problemy pracy szkół i placówek wychowawczych. Organizacje wspierające oświatę	206
4. Szkolnictwo zakonne i kościelne	208
5. Szkolnictwo prywatne	208

6. Ruch nauczycielski	209
7. Myśl i praktyka pedagogiczna	210
7.1. św. Julia Urszula Ledóchowska (1865–1939)	210
7.2. Stefania Sempolowska (1870–1944)	210
7.3. Róża Czacka (imię zakonne — Elżbieta, znana też jako Matka Elżbieta), (1876–1961)	212
7.4. Henryk Rowid (1877–1944)	213
7.5. Władysław Spasowski (1877–1941)	214
7.6. Janusz Korczak (właśc. Henryk Goldszmit), (1878 lub 1879–1942), pseud. „Stary Doktor”	216
7.7. Helena Radlińska (pseud. Helena Orsza), (1879–1954)	217
7.8. Kazimierz Jeżewski (1880–1948)	218
7.9. Marian Falski (pseud. Rafał Praski), (1881–1974)	219
7.10. Bogdan Nawroczyński (1882–1974)	220
7.11. Florian Witold Znaniński (1882–1958)	221
7.12. Kazimierz Sośnicki (1883–1976)	222
7.13. Władysław Radwan (1884–1963)	223
7.14. Stanisław Kot (1885–1975)	224
7.15. Maria Grzegorzewska (1888–1967)	225
7.16. Zygmunt Karol Mysłakowski (1890–1971)	226
8. Prasa i czasopisma pedagogiczne	227
 Rozdział jedenasty	
Tajna oświata w Polsce w czasie drugiej wojny światowej (1939–1945)	232
1. Prześladowania i terror wobec inteligencji	232
2. Tajna organizacja nauczycielska (TON)	233
3. Tajne nauczanie w okupowanym kraju	234
 Rozdział dwunasty	
Oświata i wychowanie w Polsce Ludowej (1944–1989)	237
1. Początki odbudowy i rozwoju szkolnictwa powszechnego, średniego i wyższego. Podporządkowanie szkolnictwa ideologii PPR i PZPR	237
1.1. Pierwsze akty oświatowe	237
1.2. Odbudowa szkolnictwa powszechnego, zawodowego i średniego. Zmiany systemowe. Pierwszy etap ideologizacji oświaty	238
1.3. Odbudowa i upolitycznienie szkolnictwa wyższego	239
2. Ogólnopolski Zjazd Oświatowy w Łodzi	240
3. Zmiany ilościowe w szkolnictwie w latach 1956–1961	241
3.1. Odwilż i „mała stabilizacja” polityczna	241
3.2. Zmiany ilościowe i jakościowe w szkolnictwie	242
3.3. Kolejne próby powrotu do komunistycznych idei wychowania	243
4. 8-letnia szkoła ogólnokształcąca (1961–1999) podstawą kształcenia	244

4.1. Ustawa o rozwoju systemu oświaty i wychowania z 15 lipca 1961 r.	244
4.2. Nowy etap walki o dusze Polaków	245
4.3. Poziom oświaty w latach 1961–1970	246
4.4. Skutki nieudanych prób reformowania edukacji w latach siedemdziesiątych	247
4.5. Próba modernizacji polskiej szkoły w latach osiemdziesiątych	250
4.6. Krytyka systemu oświaty i propozycje nowych rozwiązań ze strony Komitetu Ekspertów do Spraw Edukacji Narodowej	251
5. Myśl pedagogiczna w okresie PRL	252
5.1. Stefan Szuman (1889–1972)	252
5.2. Aleksander Kamiński pseud. „Kamyk” (1903–1978)	254
5.3. Bogdan Suchodolski (1903–1992)	255
5.4. Ludwik Bandura (1904–1984)	256
5.5. Józef Pieter (1904–1989)	256
5.6. Łukasz Kurdybacha (1907–1972)	257
5.7. Ryszard Wroczyński (1909–1987)	257
6. Czasopiśmiennictwo pedagogiczne	258

Rozdział trzynasty

Zmiany w polskiej szkole w latach dziewięćdziesiątych XX wieku	263
1. Zmiany organizacyjne i programowe w latach 1989–1997	263
1.1. Zapowiedź zmian w polskiej oświacie. Trudności ekonomiczne w pracy szkół	263
1.2. Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r.	265
1.3. Problemy kształcenia nauczycieli	265
1.4. Założenia edukacyjnej polityki państwa w połowie lat dziewięćdziesiątych	267
1.5. Niekorzystne zmiany ilościowe i jakościowe i jakościowe	267
2. Nowe trendy w czasopiśmiennictwie pedagogicznym	268

Rozdział czternasty

Reforma ustrojowa systemu edukacji z 1999 r.	271
1. Założenia reformy	271
2. Zmiany ustrojowe	272
2.1. Regulacje prawne	275
3. Reforma programowa i podręczniki	277
3.1. Programy nauczania	277
3.2. Podręczniki	277
3.3. Edukacja komputerowa i nauka języków obcych	278
4. Kadra	278
4.1. Przygotowanie nauczycieli do reformy	278

4.2. Nowy status nauczyciela	279
5. Słabe strony reformy	280
Rozdział piętnasty	
Szkolnictwo wyższe w Polsce na przełomie XX i XXI wieku	283
1. Regulacje prawne z lat 1990–2005	283
2. Przekształcenia ilościowe i organizacyjne	285
3. Niepaństwowe szkolnictwo wyższe - ewenement, czy znak czasu?	290
Rozdział szesnasty	
Pedagodzy polscy przełomu XX i XXI wieku. Zainteresowania i osiągnięcia	
badawcze	293
1. Stefan Wołoszyn (1911–2004)	293
2. Tadeusz Nowacki (1913–2005)	294
3. Jan Szczepański (1913–2004)	295
4. Wincenty Okoń (1914–)	296
5. Aleksander Lewin (1915–2002)	296
6. Janusz Tarnowski (1919–)	297
7. Czesław Kupisiewicz (1924–)	298
8. Irena Wojnar (1924–)	299
9. Maria Łopatkowa (1927–)	300
10. Barbara Wilgocka-Okoń (1927–)	300
11. Edmund Trempała (1927–)	301
12. Zygmunt Wiatrowski (1928–)	302
13. Mieczysław Łobocki (1929–)	303
14. Jerzy Niemiec (1929–)	303
15. Władysław Zaczyński (1930–)	304
16. Czesław Banach (1931–)	304
17. Kazimierz Denek (1932–)	305
18. Józef Pólturzycki (1934–)	306
19. Bolesław Niemierko (1935–)	306
20. Ryszard Więckowski (1935–2002)	307
21. Zbigniew Kwieciński (1941–)	307
22. Tadeusz Lewowicki (1942–)	309
23. Mirosław Szymański (1942–)	310
24. Włodzimierz Winclawski (1942–)	310
25. Andrzej de Tchorzewski (1943–)	311
26. Bogusław Śliwerski (1954–)	311
Leksykon najważniejszych pojęć zastosowanych w wykładzie	314
Źródła i literatura (wybór)	322

